

DE SLAGEN VAN SURINAME, DEEL VI: SUBFAMILIE
XENODONTINAE (ALGEMEEN EN GENUS ATRACTUS).

Door: A. Abuys, Jukwerderweg 31, 9901 GL Appingedam.

Inhoud: Algemene gegevens van de subfamilie *Xenodontinae* - Het genus *Atractus* - Dank - Literatuur.

ALGEMENE GEGEVENS VAN DE SUBFAMILIE *XENODONTINAE*

Met dit artikel vervolg ik mijn serie over de surinaamse slangen en wel de soorten en ondersoorten van de subfamilie "*Xenodontinae*". Deze subfamilie vertegenwoordigt in Suriname de groep met de meeste soorten.

Familie: *Colubridae* (Ringslangachtigen)

Onderfamilie: *Xenodontinae* (slagtandslangen) met de navolgende genera:

1	<i>Atractus</i>	15	<i>Philodryas</i>
2	<i>Clelia</i>	16	<i>Phimophis</i>
3	<i>Dipsas</i>	17	<i>Pseudoboa</i>
4	<i>Erythrolamprus</i>	18	<i>Pseudoeryx</i>
5	<i>Helicops</i>	19	<i>Pseustes</i>
6	<i>Hydrodynastes</i>	20	<i>Rhadinaea</i>
7	<i>Hydrops</i>	21	<i>Rhinobothryum</i>
8	<i>Imantodes</i>	22	<i>Sibon</i>
9	<i>Leimadophis</i>	23	<i>Siphlophis</i>
10	<i>Leptodeira</i>	24	<i>Tantilla</i>
11	<i>Liophis</i>	25	<i>Thammodynastes</i>
12	<i>Lygophis</i>	26	<i>Tripanurgos</i>
13	<i>Oxybelis</i>	27	<i>Xenodon</i>
14	<i>Oxyrhopus</i>	28	<i>Xenopholis</i>

Bovengenoemde genera omvatten een groep slangen met in de boven- of in de onderkaak een aantal verlengde tanden. Zo kunnen er in de bovenkaak

tanden staan, die van voor naar achter in lengte toenemen, zodat de laatste (achterste linker en rechter) tanden het langst zijn (bv. bij *Helicops*). In een ander geval kunnen deze beide laatste tanden van de bovenkaak sterk verlengd zijn en door een grotere tussenruimte min of meer van de andere gescheiden zijn (bv. bij *Xenodon*).

In deze onderfamilie worden ook de "opisthoglyfe" slangen ondergebracht. Zoals alom bekend, hebben deze slangen niet alleen verlengde achterste tanden in de bovenkaak, maar zijn deze tanden tevens voorzien van een groef, die verbonden is met een gifklier (bv. bij *Oxybelis*).

Als laatste variëteit voor wat betreft het gebit wil ik dan nog noemen een genus, dat gespecialiseerd is in slakken eten en in verband met de methodiek om dit voedsel tot zich te nemen, geen verlengde tanden in de bovenkaak heeft, maar twee verlengde tanden vóór in de onderkaak (het genus *Dipsas*).

HET GENUS *ATRACTUS* WAGLER, 1828

Dit genus telt in totaal ongeveer 73 soorten, waarvan er tenminste 8 in Suriname voorkomen (Hoogmoed, 1980).

Algemene gegevens van het genus:

Kop: Deze is klein en gaat zonder merkbare afscheiding over in het lichaam. De snuit is stomp of loopt ietwat puntig toe. De schedel is in verband met de leefwijze (wroeten) weinig flexibel. De loreale schub is bij alle soorten aanwezig en raakt de oogrand of oogkas. De ogen zijn klein en hebben ronde pupillen. Het neusgat ligt tussen twee schubben (voorste nasale en achterste nasale). De temporalen altijd in de samenstelling van: 1+2.

Romp: Deze is cilindervormig met (op een enkele

uitzondering na) gladde schubben. Het zijn kleine slangen met 15 of 17 rijen lichaamsschubben. Staart: De staart varieert bij verschillende soorten van zeer kort tot zeer lang. De subcaudalen zijn bij alle soorten gedeeld. De anale schub is enkel.

Leefwijze: Het zijn semi-subterrestrische slangen, die wroetend in de humuslaag, op ongewervelden jagen. Of de slangen van dit genus specifieke nacht- of dagjagers zijn, is mij niet bekend.

Voortplanting: Ovipaar, ongeveer 3 langwerpige eieren.

Voedsel: Insekten, larven (o.a. van termieten), wormen en kleine cq. jonge pootloze hagedissen (*Amphisbaenidae*).

Biotoop: Het zijn voornamelijk bosbodembewoners, maar ze worden ook veel gevonden op kultuurterrein, kostgrondjes en in sekundair bos. Ze zoeken hun schuil- en rustplaatsen veelal onder natuurlijke objekten, zoals: omgevallen boomstammen, rotsblokken of grote stenen, maar ook in vermolmde opstaande boomstronken en volgens "Amaral" ook in de heuvels van termieten.

Opmerkingen: Met dit genus heb ik, op het maken van enkele dia's na, weinig ervaring. Eenmaal kreeg ik een exemplaar van een collega, gevangen bij Mamadam (maart 1975) en één exemplaar ving ik zelf in de omgeving van het militaire bosbivak te Zanderij (mei 1975). Achter de juiste naam van dit laatste exemplaar kwam ik pas veel later via Dr. M.S. Hoogmoed.

Op wat natuurhistorische gegevens na, zijn de determinatiegegevens, de omschrijving van de soorten en de tekeningen overgenomen uit het uitgebreide artikel dat Dr. M.S. Hoogmoed in 1980 over dit genus schreef.

Indien men meer achtergrondgegevens wenst, dan is de aanschaf van bovengenoemde verhandeling zeer aanbevelenswaardig.

Determinatietabel voor de Surinaamse slangen van het genus *Atractus*.

- 1a. 1 Postoculaarschild ..... zie 2
- b. 2 Postoculaarschilden ..... zie 4
- 2a. Rugschubben in 15 rijen ..... *Atractus elaps*
- b. Rugschubben in 17 rijen ..... zie 3
- 3a. 6 Bovenlipschilden ..... *Atractus latifrons*
- b. 8 Bovenlipschilden ..... *Atractus torquatus*
- 4a. 19-50 Onderstaartschubben ..... zie 5
- b. 57-67 Onderstaartschubben ..... *Atractus favae*
- 5a. 19-32 Onderstaartschubben ..... zie 6
- b. 33-50 Onderstaartschubben ..... zie 7
- 6a. 8 (zelden 7) bovenlipschilden; 7 of 8 onderlipschilden; kop bruin, gevolgd door een geelachtige en een zwarte band .....
..... *Atractus flammigerus*
- b. 7 Bovenlipschilden; 8 (zelden 9) onderlipschilden; kop zwart, gevolgd door een lichtbruine en een zwarte band .... *Atractus schach*
- 7a. Rugschubben zonder apicale openingen ... zie 8
- b. Rugschubben met 2 apicale openingen .....
..... *Atractus zidoki*
- 8a. 7 (soms 8) bovenlipschilden; 7 onderlipschilden ..... *Atractus badius*
- b. 8 Bovenlipschilden; 8 (zelden 7) onderlipschilden ..... *Atractus torquatus*

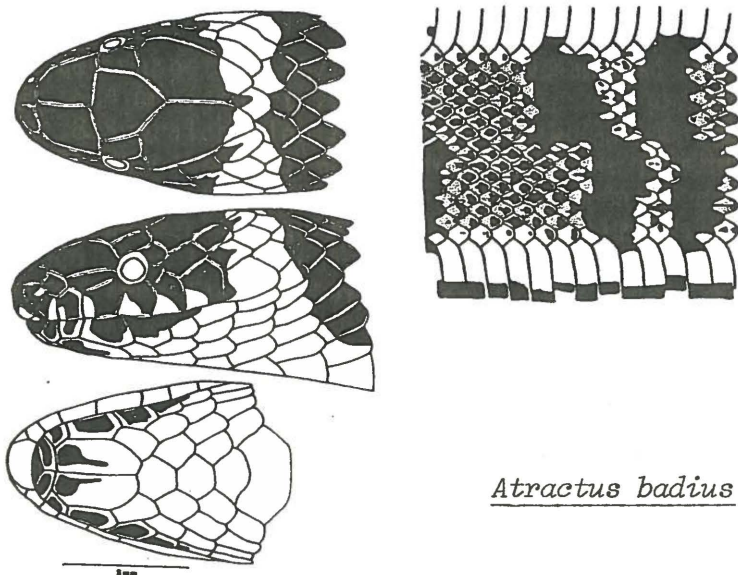
Atractus badius (F. Boie, 1827)

Surinaamse naam: Fajasnéki

Maximum lengte: mannetjes 385 mm (staart 67 mm);
vrouwtjes 485 mm (staart 71 mm).

Beschubbing: 7 supralabialen (soms 8), de 3e en 4e grenzen aan de oogrand; 7 sublabialen (drie in contact met kinschub); loreale is langwer-

Atractus badius

pig en raakt het oog; geen preoculare; 2 post-ocularen; dorsalen (glad) in 17 rijen; mannetjes 138-155, vrouwtjes 148-160 ventralen; mannetjes 43-47, vrouwtjes 33-50 subcaudalen.

Kenmerken: Het is een grote *Atractus*-soort, met een puntig toelopende kop en een korte staart. De kop is zwart met een geelwitte band over de achterkant van de kop. De rug is roodachtig met paren zwarte banden. De ene zwarte band is van de andere zwarte band gescheiden door een smalle, vuilwitte band. De schubben van de rode banden zijn voorzien van zwarte punten. De zwart-wit-zwarte banden zijn samen iets breder dan de aangrenzende rode banden. Het achterste deel van het lichaam kan soms grijs-zwart lijken, doordat het zwart de overhand heeft, maar meestal blijft de tekening gewoon zichtbaar. De buik is geelwit tot vuilwit, meestal bedekt met rechthoekige zwarte vlekjes. De onderkant van de staart is grijs tot zwart met wat verspreide witte vlekjes.

Verspreidingsgebied:

Van het noorden van Zuid Amerika, ten oosten van de Andes, tot het noorden van Argentinië.

Vindplaatsen in Suriname:

Ik heb deze soort zelf nooit gevonden.

Dr. Hoogmoed beschrijft de volgende vindplaatsen: 1. Paramaribo; 2. 10 km ten noorden van Onverwacht; 3. Republiek; 4. Afobaka; 5. Tapanahoni rivier; 6. Djai-kreek; 7. ten noorden van Albina; 8. Nassau-gebergte; 9. Lely-gebergte.

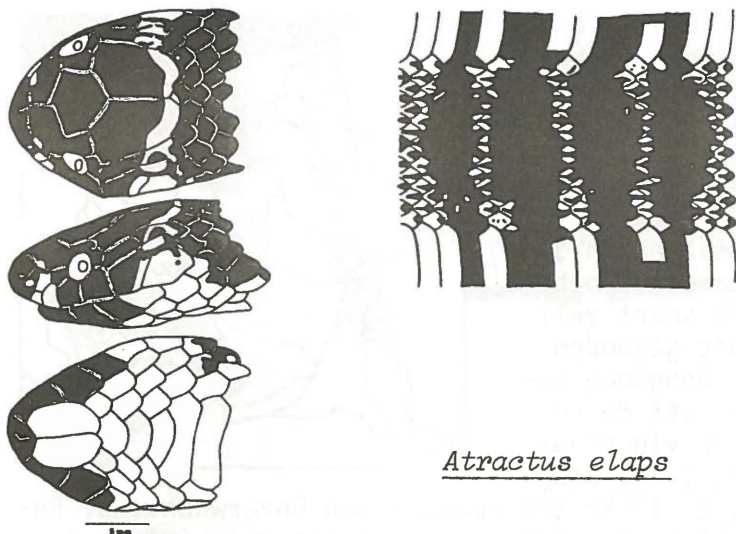
Dr. Hoogmoed beschrijft de volgende vindplaatsen: 1. Paramaribo; 2. 10 km ten noorden van Onverwacht; 3. Republiek; 4. Afobaka; 5. Tapanahoni rivier; 6. Djai-kreek; 7. ten noorden van Albina; 8. Nassau-gebergte; 9. Lely-gebergte.

Atractus elaps (Günther, 1858)

Maximum lengte: De enige uit Suriname bekende slang (een mannetje) meet 563 mm (staart 89 mm).

Beschubbing: Het betreft hier gegevens van één mannetje: 6 supralabialen (3e en 4e in contact met de oogrand); 7 sublabialen (4 in contact met de kinschub); loreale vijfhoekig en raakt het oog; geen preoculare; 1 postoculare; dorsalen in 15 rijen; 150 ventralen; 35 subcaudalen.

Kenmerken: Dit is een grote *Atractus*-soort met een brede kop, een stompe snuit en een korte staart. Direkt achter het neusgat bevindt zich een lichte vlek; op het achterhoofd loopt een smalle lichtgekleurde band gevolgd door een brede zwarte nekband; over de gehele rug loopt een patroon van brede zwarte banden, gescheiden door afwisselend smalle rode en gele banden. De zwarte banden komen paarsgewijs bij de buik sa-

Atractus elaps

men en vormen daar één band. De buik is licht met zwarte banden.

Opmerking: Waar de term "lichtgekleurd" of "licht" wordt gebruikt, is mij niet bekend om welke lichte kleuren het gaat. De gegevens zijn afkomstig van in alcohol of formaline bewaarde dieren.

Verspreidingsgebied: Het hoogland van Ecuador, het noorden van Peru, het oosten van Colombia, het Amazone gedeelte van Brazilië en zeer waarschijnlijk ook in Venezuela en Suriname.

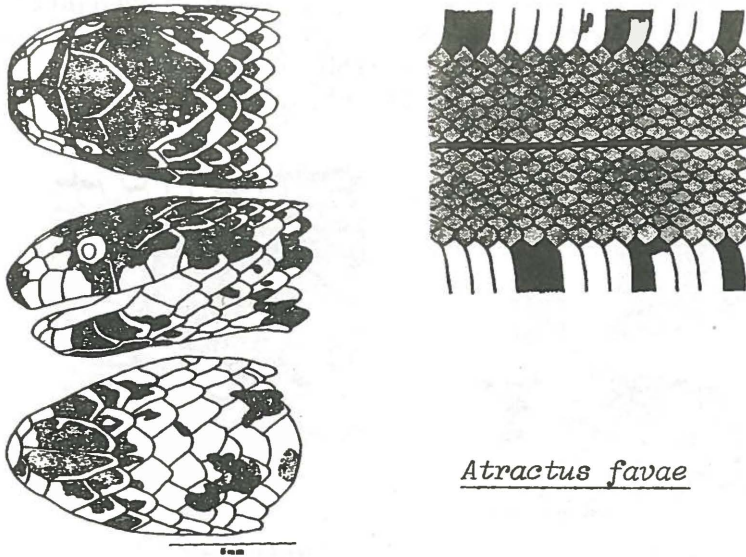
Vindplaatsen in Suriname: Van het enige uit Suriname bekende exemplaar is geen vindplaats bekend.

Atractus favae (Filippi, 1840)

Maximum lengte: Mannetjes 443 mm (staart 107 mm);
vrouwtjes 538 mm (staart 135 mm).

Beschubbing: 7 Supralabialen (3e en 4e in kontakt met de oogrand); 7 sublabialen (drie in kontakt met de kinschub); loreaalschild iets

langgerekt en raakt het oog; meestal geen preoculare, soms een kleine aanwezig; 2 postocularen; dorsalen in 17 rijen; mannetje 167-174, vrouwtjes 177-180 ventralen; mannetjes 57-67, vrouwtjes ca. 66 subcaudalen.

Atractus favae

Kenmerken: Dit is een lange, slanke *Atractus*-soort, met een stompe snuit en een zeer lange staart. De kop is donker met aan de zijkanten een lichte vlek, die de 1e tot en met de 3e supralabialen, de nasale, de loreale, een flink gedeelte van de internasale en prefrontale schilden bestrijkt. Bovendien nog een lichte vlek, die de 5e en 6e supralabiale schilden bedekt. De rug is donker met een dunne zwarte lijn midden over de rug. De buik is roodachtig met zwarte dwarsbanden.

Verspreidingsgebied: Alleen nog maar bekend van Brits-Guyana en Suriname.

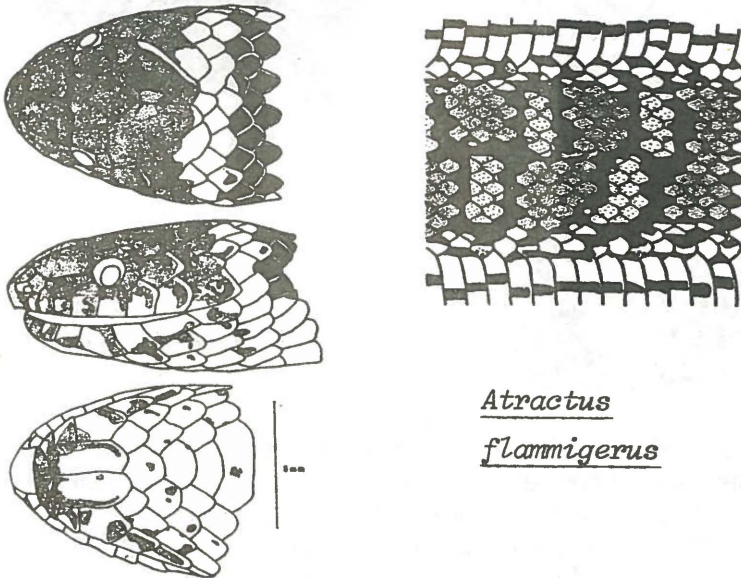
Vindplaatsen in Suriname: Exakte vindplaatsen zijn niet bekend.

Atractus flammigerus (F. Boie, 1827)

Maximum lengte: mannetjes 378 mm (staart 50 mm);
vrouwtjes 370 mm (staart 32 mm).

Beschubbing: 8 Supralabialen (4e en 5e in kontakt met de oogrand); 7 of 8 sublabialen (vier in kontakt met de kinschub); loreaalschild zeer langgerekt en raakt het oog; geen preoculare; 2 postocularen; dorsalen in 17 rijen; mannetjes 138-149, vrouwtjes 145-150 ventralen; mannetjes 26-31, vrouwtjes 19-24 subcaudalen.

Atractus
flammigerus

Kenmerken: Een grote *Atractus*-soort, met een brede kop, een flauw spits toelopende snuit en een zeer korte staart. De rug is donkerbruin (?) met rechthoekige of vervormde driehoekige, gele vlekken, met een zwarte omranding. De vlekken vormen een zigzag patroon.

De schubben van het achterste gedeelte van het lichaam en van de staart zijn bij volwassen exemplaren gekield. Bij de mannetjes vaak zo

sterk, dat zij in de lengterichting lopende richels vormen.

De buik vertoont twee in de lengterichting lopende rijen kleine, vierkante, bruine of zwarte vlekken. De onderkant van de staart is bruin tot grijs, soms met witte vlekken.

Verspreidingsgebied: Brazilië (Para) en Suriname.
Vindplaatsen in Suriname: 1. Omgeving Paramaribo;
2. Nassau-gebergte; 3. Sipalawini (vliegveld).

Atractus latifrons (Günther, 1868)

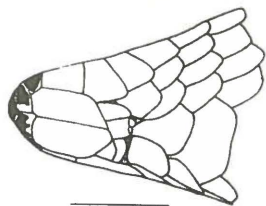
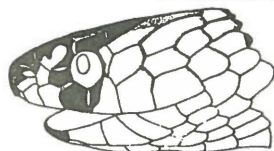
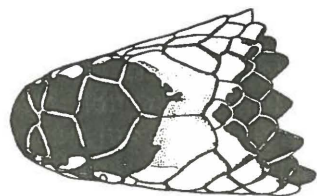
Maximum lengte: Alleen bekend van één exemplaar, een mannetje: 406 mm (staart 65 mm).

Beschubbing: 6 Supralabialen (de 3e en de 4e in contact met de oogrand); 6 of 7 sublabialen (vier in contact met de kinschub); loreaal-schild is vijfhoekig en raakt het oog; geen preoculare; 1 postoculare; dorsalen in 17 rijen; 146 ventralen; 36 subcaudalen.

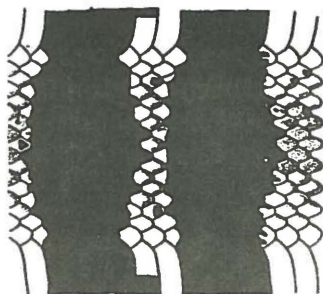
Kenmerken: Een grote *Atractus*-soort, met een smalle, ietwat spits toelopende kop en een korte staart.

Het voorste gedeelte van de kop is zwart met een lichte vlek voor het oog en een lichte vlek dwars over het achterste gedeelte van de parietalen.

Het hele lichaam heeft rondom lopende zwarte ringen, die aan de buikzijde smaller zijn dan op de rug.

1 cm

Atractus

latifrons

De grondkleur is geel of rood en vormt banden die smaller zijn dan de zwarte ringen. Ook de staart heeft ringen, terwijl de staartpunt geheel zwart is. De zwarte ringen van het voorste deel van het lichaam zijn smaller dan die van het achterste deel.

Verspreidingsgebied:

West Brazilië,
oost Peru, oost
Colombia en Suri-
name.

Vindplaatsen in Su-
riname: Er is al-
leen een exem-
plaar (een man-
netje) van Paloe-
meu bekend.

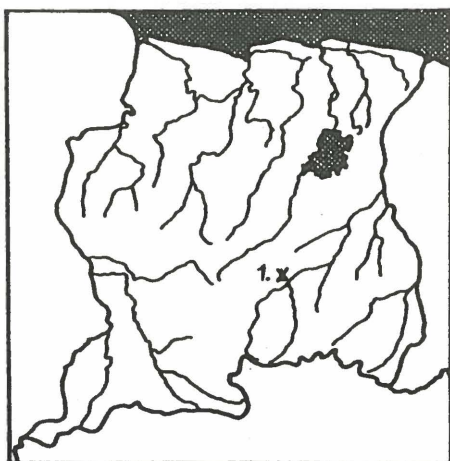

Fig. 1. *Atractus schach*. Foto: A. Abuys.

Atractus schach (F. Boie, 1827)

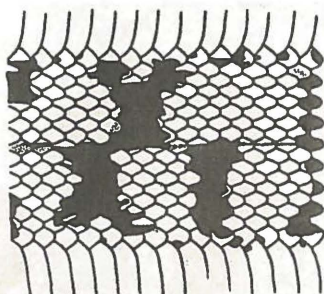
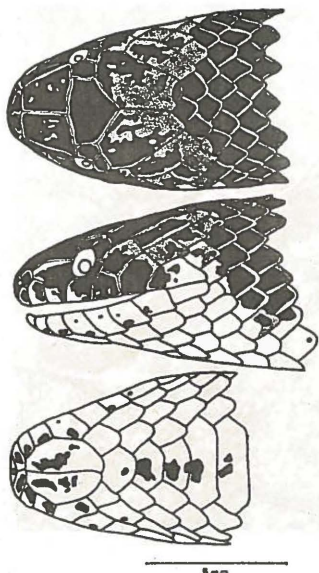
Maximum lengte: 216 mm (staart 24 mm).

Beschubbing: 7 Supralabialen (de 3e en de 4e in kontakt met de oogrand); 8 sublabialen, soms 9 (de voorste vier in kontakt met de kinschub); loreaalschild is langgerekt en raakt het oog; geen preoculare; 2 postocularen; dorsalen in 17 rijen; mannetjes 145-151, vrouwtjes ca. 150 ventralen; mannetjes 25-32, vrouwtjes ca. 19 subcaudalen.

Kenmerken: Dit is een kleine *Atractus*-soort, met een ietwat stompe kop en een zeer korte staart. Het voorste deel van de kop is zwart met een bruinachtige, onregelmatige dwarsband over de achterkant van de kop, direkt gevolgd door een brede zwarte dwarsband over de nek.

De rug is oranje-bruin met verspringende zwarte, rechthoekige dwarsvlekjes, die dichtbij de rand

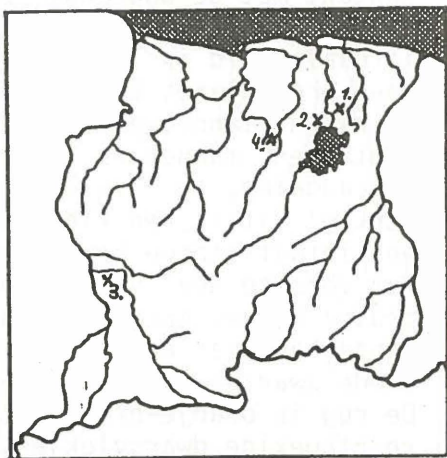
Atractus schach

van de ventrale schubben vaak een vertakking hebben.

De buik is witachtig, met in het midden een lengterij zwarte vlekjes. De staart is aan de onderkant grijs.

Verspreidingsgebied: Brazilië (Manaos) en Suriname.

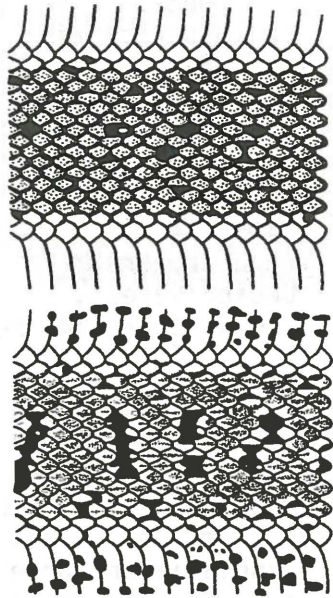
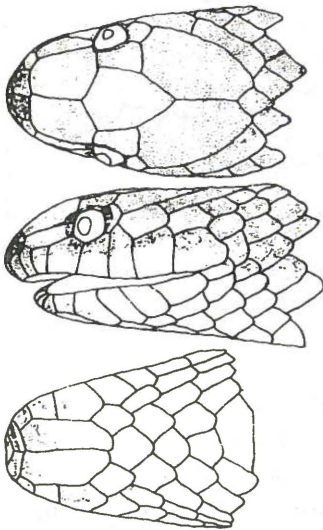
Vindplaatsen in Suriname: 1. 5 km NNO van de Afobakadam (bij een kampement); 2. even ten noorden van de Brownsberg aan de spoorbaan bij km-paal 121; 3. bij het kampement Gonini; 4. bij Mamadam.

Atractus torquatus (Duméril, Bibron & Duméril, 1854).

Maximum lengte: mannetjes 557 mm (staart 94 mm);
vrouwtjes 604 mm (staart 77 mm)

Beschubbing: 8 Supralabialen (de 4e en de 5e in
kontakt met de oogrand); 8 sublabialen, soms 7
(de voorste vier in kontakt met de kinschub);
loreaalschild zeer langgerekt en raakt het oog;
geen preoculare; 1 postoculare; dorsalen in 17
rijen; mannetjes 144-160, vrouwtjes 151-172
ventralen; mannetjes 38-47, vrouwtjes 36-42
subcaudalen.

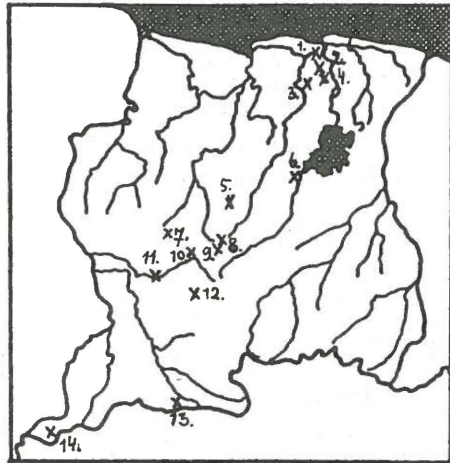
Kenmerken: Een grote *Atractus*-soort met een spits
toelopende kop en een korte staart.

Kop en rug zijn grijsbruin tot roodbruin, vaak
met een zwarte nekkring (deze is echter niet al-
tijd duidelijk zichtbaar) en verspreid op de
rug wat zwarte vlekjes, die soms tot kleine
dwarsbandjes samenvloeien. Op de flanken een
lijn van kleine zwarte vlekjes.

De buik is crème tot geel, meestal met kleine bruine vlekjes. De onderkant van de staart is oranje.

Verspreidingsgebied: Peru, Bolivia, Colombia, Brazilië en de Guyana's.

Vindplaatsen in Suriname: 1. Paramaribo; 2. Onverwacht; 3. Troeliekreek; 4. Zanderij; 5. Toekoe-moetoe-kreek; 6. Pokigron; 7. linker Coppenamerivier; 8. Tafelberg (topplateau); 9. airstrip Rudi Kappel; 10. Wilhelmina-gebergte (kamp 3); 11. Vreedzaam-kreek

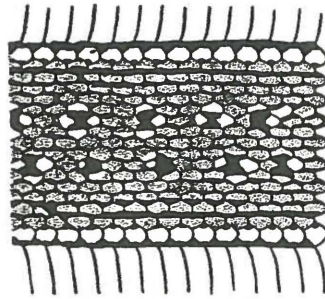
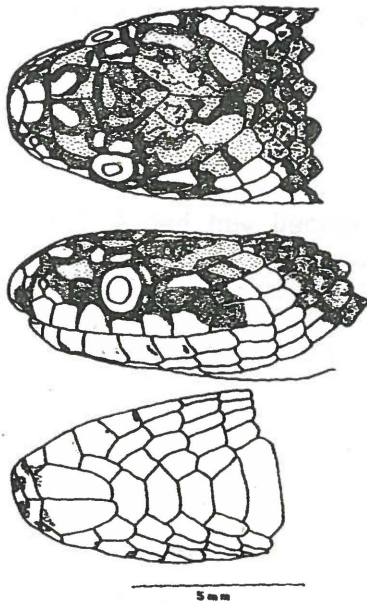
(Lucie-rivier); 12. Kijzersgebergte (airstrip); 13. New River; 14. Boundary-kamp.

Atractus zidoki Gasc & Rodrigues, 1979.

Maximum lengte: 280 mm (staart 42 mm).

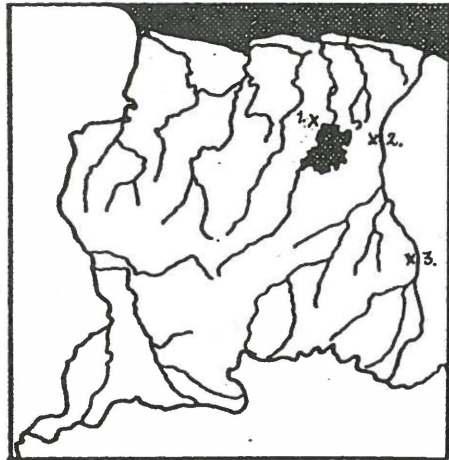
Beschubbing: 7 Supralabialen, soms 8 (de 3e en de 4e, soms ook de 5e, in contact met de oogrand; 7 sublabialen (drie in contact met de kinschub); loreaalschild is vijfhoekig en raakt het oog; geen preoculare; 2 postocularen; dorsalen in 17 rijen; 173-182 ventralen; 39-44 subcaudalen.

Kenmerken: Een kleine *Atractus*-soort, met een ietwat spits toelopende snuit en een korte staart. De kop is bruinachtig (?) met een donkere halsband. Direct achter de temporalen zit een lichte vlek. De rug is lichter van kleur dan de kop. Op de rug lopen twee lengterijen vlekjes. Op de

Atractus zidoki

flanken loopt een witachtige streep die bij de staart in oranje over gaat. Op de afscheiding tussen rug- en buikschubben loopt een donkere streep. De buik is roodachtig tot oranje-rood. Over de onderkant van de staart loopt een donkere

streep. Op de flanken, even voor de cloaca, zijn een aantal schubben licht gekield.

Verspreidingsgebied: Voor zover bekend komt deze soort alleen in Suriname en in Frans Guyana voor.

Vindplaatsen in Suriname: Voornamelijk op hoogtes tussen 150 en 500 m: 1. Brownsberg; 2. Nassau-gebergte; 3. Benzdorp.

DANK

Hierbij wil ik Dr. M.S. Hoogmoed van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie in Leiden hartelijk danken dat ik uit een artikel van hem over het genus *Atractus* (Hoogmoed, 1980) de tekeningen van de kopschubben mocht overnemen. Ook voor veel andere gegevens over deze slangen heb ik dankbaar van deze publikatie gebruik gemaakt.

LITERATUUR

- Dowling, H.G. & W.E. Duellman, 1974-1978. Systematic Herpetology: A Synopsis of Families and Higher Categories. HISS Publications, Publ. Herp., No. 7: i-vii, 1.1-118.3, I-VIII.
- Hoogmoed, M.S., 1979. The Herpetofauna of the Guiana Region. In: Duellman, W.E. (ed.): The South American Herpetofauna: Its origin, evolution, and dispersal. Mus. Nat. Hist. Univ. Kansas Monogr., No. 7: 241-279.
- Hoogmoed, M.S., 1980. Revision of the genus *Atractus* in Surinam, with the resurrection of two species (*Colubridae*, *Reptilia*). Zool. Verhand., No. 175: 3-47, pl. 1-6.